

366. Szedres határa

(Tolna megye) LT, Á

2005. április 6-án célzott terepbejárást végeztünk a település külterületén.

Hídja-puszta: Hídja-pusztától É-ra kb. 500 m-re, környezetéből erőteljesen kiemelkedő dombon Árpád-kori templom nyomait azonosítottuk. A tavaly őszi szántáskor felszínre került, a téli csapadék által lemosott építési törmelék kirajzolta a templom elhelyezkedését, kiterjedését és főbb alaprajzi sajátosságait. Tájolása pontosan Ny-K-i. A hajó mérete a sávosan felszínre került téglatörmelék alapján kb. 8×4,5 m lehetett, a vállak után a szentély félkörívesen, ám kissé nyújtottan záródhatott, ennek hossza kb. 2 m (a templom teljes hossza tehát kb. 10 m). A templom körüli temetőre utaló embercsontok az épülettől K-re 5 m, ill. D-re kb. 15 m hosszan jelentkeztek. A templomhoz tartozó falu (a középkori Hegyi?) maradványait nem tudtuk megfigyelni, mindössze két, kettősen tagolt, 13-14. századi cseréptöredéket találtunk. A templomtól D-re kb. 20 m-re egy szürke foltból kelta urna összetartozó darabjait és égett embercsontokat gyűjtöttünk.

Téglaházi-dűlő: Szedrestől DNy-ra, a Sárvíz két mellékágának összefolyásánál, enyhén kiemelkedő dombon, elsimított felszínen Árpád-kori cserepeket, köztük feltűnően sok cserépbogrács-töredéket gyűjtöttünk. A lelőhely K-i szélén, részben talán az erdő alá húzódva néhány bizonytalan korú tégladarab is előkerült.

Munkatárs: B. Kohári Gabriella (KÖH, Pécs).

K. NÉMETH ANDRÁS – ÓDOR JÁNOS GÁBOR

367. Szeged-Kiskundorozsma, Daruhalom-dűlő III.

(Csongrád megye) Sza, Ú

2005. június 22. és augusztus 2. között megelőző feltárást végeztünk az M5 autópálya és a hozzá kapcsolódó 7.14 jelű összekötő út 0+350-0+900 km-szelvényei között talált új, 26/97a (M5 82.) sz. lelőhelyen.

A lelőhely Kiskundorozsmától É-ra, a Maty-ér É-D folyásirányú ágától Ny-ra lévő magasparton helyezkedik el. A tervezett nyomvonal 550 m hosszan és 18-25 m között váltakozó szélességben veszélyeztette a lelőhelyet. A munkálatokat a teljes nyomvonal szélességében folytattuk, továbbá a 0+500-as km-szelvényenél D-re és 0+640-es km-szelvényenél É-ra egy 40-40 m hosszú és 6-8 m széles sávban is rábontottunk. Ennek eredményeként 10 918 m²-en 402 objektumot tártunk fel.

Ezek – néhány újkori kivételével – Kr. u. 2-5. századi szarmata régészeti jelenségek: gödrök, árkok, kemencék, füstölők, házak. A gödrök nagy része közepes méretű tárolóverem volt. Nagyobb sűrűsödésük a szelvény K-i és középső részében volt. A feltárt terület nagyságához képest kevés árkot találtunk. Ezek közül – egy kivételével – mind a magaspart vonalát követve futott. Szabadtéri, korábban használt gödör oldalába másodlagosan vájt kemencéket főként a terület K-i részén találtunk. Sütőfelületük többszörösen megújított volt,

azonban kerámiát nem tapasztottak bele. Az egyik szabadtéri kemence sütőfelületébe salakot tapasztottak. A lelőhelyen öt füstölőt is feltártunk. Ezek közül három önálló egységet alkotott, kettőnek pedig ugyanaz volt a tüzelőtere. A szelvényben összesen két földbe mélyített, tapasztott padlójú, cölöpszerkezetes (az egyikben három, a másikban négy cölöplyuk volt) házat tártunk fel. Ezek egymás mellett, rendezetten helyezkedtek el, azonos korúak lehettek. A feltárás egyik legérdekesebb objektuma a szelvény középső harmadában lévő, közel 16 m hosszú és 7-8 m széles gödörkomplexum volt. Két lekerekített sarkú téglalapból (átlagos mélysége 150-160 cm volt) és öt egymással kapcsolatban álló gödörből állt. A 4-5. századra keltezhető objektum rendeltetése pontosan nem ismert.

A leletanyag legnagyobb részét a kerámia alkotja. Előkerültek kézzel formált főzőedények töredékei, valamint a korongolt edények különböző típusai is. A barbarikumban készített edények mellett szép számmal kerültek elő római eredetű edénytöredékek is (terra sigillata, festett, barbotinos meredek falú tál, mázas korsó és dörzstál töredékek). A kerámia mellett a mindennapi életben használt eszközök és viseleti tárgyak is napvilágot láttak (csontkorcsolyák, őrlő- és fenőkövek, bronzérem, vasfibulák, övcsatok, gyöngyök). Említésre méltóak a feltáráson előkerült vaseszközök is (sarló, ekepapucs). A leletanyagban nagy mennyiségben fordult elő salak, ami valamilyen helyben végzett ipari tevékenységre, fémmegmunkálásra utal; csakúgy, mint a szelvény középső harmadában kibontott gödrök betöltéséből előkerült öntőtégelyek töredékei is (az egyik belsejében bronzolvadékot figyeltünk meg).

A településrészletet több kronológiai fázisra oszthatjuk, melyet az előkerült leletanyag is alátámaszt (keltezhető értékű római és barbár kerámiák).

Feltártunk egy 4. századra keltezhető, 31 sírból álló temetőrészletet is, mely a szelvény középső harmadában, egy magasabb részen helyezkedett el, közvetlenül a telepobjektumok között (több helyen sikerült megfigyelniük szuperpozíciót). A sírok több helyen sorokba rendeződtek, valamennyi tájolása DK-ÉNy volt, 10 sírt körárokka kerítették. A legtöbb sírban sikerült koporsót (általában rönkkoporsó), vagy arra utaló nyomot (pl.: „S” alakú koporsókapocs) dokumentálnunk. Egy sír esetében foltokban a koporsó fedele is megmaradt. A temetkezések jelentős része sírrablásnak esett áldozatul, csupán néhány sírt nem bolygattak meg.

A bolygatottság ellenére mindegyik temetkezés tartalmazott valamilyen viseleti elemet, vagy a túlvilági életre szánt útravalót. A női temetkezések általános leletei voltak a gyöngyök (borostyán, korall, karneol, üveg), fibulák, továbbá a vaskések és orsógombok. A ritkább leletek közé tartozott az összesen két sírból előkerült cyprea kagyló vagy a balta alakú csüngő, valamint a bronz és vas karperecek. A férfisírok mellékletei szegényebbek voltak, általános lelet a vascsat és a vaskés volt. A temetőrészletben két gyermeksírt is feltártunk, ezek

mind sekélyek és bolygatatlanok voltak. A sírok nagy részében találtunk edényt (főként korongolt), melyet az elhunyt lábához helyeztek. Az étel- vagy italáldozat nyomát jelöli az egyik sírban talált római készítésű üveg-pohár töredéke is.

A feltárt szarmata településrészlet kiterjedését nem sikerült terepbejárással pontosan körülhatárolni.

MÉSZÁROS PATRÍCIA – SÓSKUTI KORNÉL

368. Szeged-Kiskundorozsma, Nagyszék I.

(Csongrád megye) B, N, Á

1999 őszén az M5 autópálya Szeged–országhatár közti szakaszának nyomvonalán, a 160+400–160+900 km között megelőző feltárást végeztünk a 26/68 (M5 33.) sz. lelőhelyen. Akkor 26 770 m² nagyságú területen egy kora bronzkori, egy késő népvándorlás kori és egy kora Árpád-kori település 68 objektumát tártuk fel. Néhány évvel később a nyomvonal K-i oldalára egy átlagosan 15 m széles, ún. párhuzamos földutat terveztek. 2005. június 13–28. között mentő feltárást végeztünk ennek nyomvonalán.

A régészeti lelőhely Kiskundorozsmától Ny-ra helyezkedik el, a Maty-ér egyik ágának Ny-i partján, a medderrel párhuzamosan futó magas dombháton.

A feltárás 500 m hosszúságban, átlagosan 15 m szélességben, 5082 m²-en történt, összesen 23 régészeti jelenséget találtunk. Közöttük 4 olyan volt (ezek árkok), melynek részletét már 1999-ben feltártuk az autópálya nyomvonal alatt. Ezekon kívül 19 új objektumot tártunk fel, melyek között egyaránt található a késő népvándorlás korra és a korai Árpád-korra keltezhető gödrök, vermek.

Munkatársak: Mészáros Patrícia, Sóskuti Kornél régészek (MFM); Szeles Imre, Nagy Norbert, Kulcsár Kornél, Máté Genovéva, Tóth Miklós, Stunya Péter ásatási technikusok.

SZALONTAI CSABA – SZ. WILHELM GÁBOR

369. Szeged-Kiskundorozsma, Nagyszék II.

(Csongrád megye) Sza

Az M5 autópálya nyomvonala Kiskundorozsmától Ny-ra, a nagyszéki határrészben, megközelítőleg É-D irányban, a Maty-ér egyik lefűződésének Ny-i magaspártján húzódik. Az előzetes terepbejárások alapján 1998 és 1999 között Nagyszéken az autópálya 160+900 és 161+950 kilométerei között végeztünk megelőző ásatást a 26/72 (M5 34) sz. lelőhelyen.

2005. május 19. és július 1. között a nyomvonal K-i oldalán, átlagosan 15 m széles, ún. párhuzamos földút nyomvonalán végeztünk mentő feltárást.

A lelőhelyen 267 objektumot tártunk fel 11 408 m² felületen, az autópálya 160+900-as és 161+700 km-e között. A sorszámozást 1709-től folytattuk, így az összes objektum száma 1975-re emelkedett. A lelőhelyen csak a Kr. u. 2–5. sz. közé keltezhető régészeti jelenségeket figyeltünk meg.

A területen található nagy kiterjedésű szarmata település négy fázisra osztható. A szelvény É-i harmadában található a legsűrűbb rész. Itt főként nagyméretű méhkas alakú vermek, kemencék, illetve füstölőműhelyek kerültek elő. Szinte az összes objektum betöltése égett, hamus, paticsos, omladékos volt. Valószínűleg a településrészlet elpusztulása után egy komoly planírozást végeztek a területen, melynek nyomait a gödrökben találtuk meg.

Az objektumokban igen nagy mennyiségű leletanyag volt, főként kerámia. Több egész edény, néhány tucat terra sigillata töredék, Pontus-vidéki amphorák töredékei, pár gyöngy és néhány fémtárgy emelendő ki a nagy mennyiségű állatcsontanyag mellett. A településrészlet a 3. sz. második felére keltezhető.

Ettől D-re, egy 30–40 m széles üres sáv után következett egy újabb települési fázis. Az objektumok itt jóval ritkábban helyezkedtek el, kevesebb leletanyagot tartalmaztak. E területen is több sigillata és amphora töredéke került elő. A településrészlet a 3. sz. első felére keltezhető. Közvetlenül a 2. települési fázis déli végénél – néha azt vágva – egy hun kori település néhány objektuma csatlakozott. Ez a legkeskenyebb kiterjedésű periódus. A terület legnagyobb objektuma is itt került elő, egy 16×6 m-es, többozlatú műhely. A jellegzetes csillámos-szemcsés, illetve a kései típusú korongolt leletanyagból kiemelkedik négy figurálisan besimított tál, illetve két kannelurás edény töredéke. Szintén megemlítendő egy Kowalk-típusú üveg-pohár kisebb töredéke.

A terület déli harmadában található a legidősebb települési rész. Jellemző, hogy a gödrök átlagmérete itt a legkisebb, a leletanyag mennyisége is szerényebb. Jó néhány ún. „dák jelegű” kézzel formált töredék mellett kiemelkedik egy kisebb, teljesen épp amphoradugó (!).

A terület déli végében található temetőrészlet egy sírja esett a nyomvonalba. A bolygatatlan női temetkezés felsőtestén egy térdfibula és egy svasztikafibula, a mellkason egy kis római bordázott edényke, a lábknál több tucat apró kásagyöngy volt.

A temetkezéstől kb. 200 m-re É-ra került elő a feltárás legizgalmasabb objektuma, egy D–É tájolású magányos, bolygatatlan női sír. A felsőtestén horgonyfibula, emailos korongfibula ezüst hajfonatdíszek és egy gyöngynyaklánc volt. Gyöngyökkel díszített övén bronz tütartó és két pixis volt. Nadrágjának két szára kb. 1100 gyönggyel volt kivarrva. Bal lábfeje mellett egy Drag 33. terra sigillata csésze volt, míg lábainak végében egy bronzveretes faládika állt, melyben egy vaskés és egy fekete, kézzel formált, háromlábú, állatfejes kis mécses volt.

Munkatársak: Mészáros Patrícia, Paluch Tibor, Sóskuti Kornél régészek (MFM); Benedek András, Pópitay Dániel régészhallgatók (SZTE); Gábor László, Máté Genovéva, Nagy Norbert, Kulcsár Kornél, Stunya Péter és Tóth Miklós ásatási technikusok.

SZALONTAI CSABA – SZ. WILHELM GÁBOR

